

Yeseninşünaslardan yeseninşünaslığa əvəzsiz tohfa

İsaخان İSAXANLI,
Xəzər universiteti

Artıq 15 ilə yaxın bir müddətdir ki, Moskvada M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda «Letopisğ jizni i tvorçestva S.A. Eсенина» adlı böyük bir layihə (5 cild 7 kitabda) üzərində iş gedir. Bu günlərdə layihənin son cildi olan 5-ci cildin 1-ci kitabı (beşinci cild 2 kitabdan ibarət nəzərdə tutulub) çapdan çıxıb.

Adı çəkilən layihənin məsəblərini hiss etmək üçün oxuculara layihənin bu günə qədər işiq üzü görmüş cildləri haqqında qısaca məlumat vermək yerinə düşər.

M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən Yesenin Qrupunun rəhbəri, Yesenin irsinin araşdırılmasında fəvqəladə rolu olmuş Y.L.Prokuşevin redaktorluğu və 12 nəfərdən ibarət redaksiya heyətinin yorulmaz əməyi nəticəsində 2003-cü ildə işiq üzü görmüş 1-ci cild 1895-ci ildən 1916-cı ilə qədər olan bir dövrü əhatə edir. Yesenin uşaqlıq dövrü, yaradıcılığının ilkin dövrləri, əsasən, şairin doğmalarının, onu yaxından tanıyan dostları-

nın xatirələri əsasında formalaşmış, bununla yanaşı arxiv materiallarından geniş istifadə edilmişdir. Bu cildə Yesenin Petroqrada səfərləri haqqında ətraflı məlumatlar verilmiş, onun dövrün tanınmış ədəbi simaları - Blok, Klyuyev, Qorodetski ilə tanışlıqları ilə bağlı materiallar yer almış, Yesenin həmin dövrün ədəbi-bədii həyatında iştirakı tam təfsilatı ilə təsvir edilmişdir.

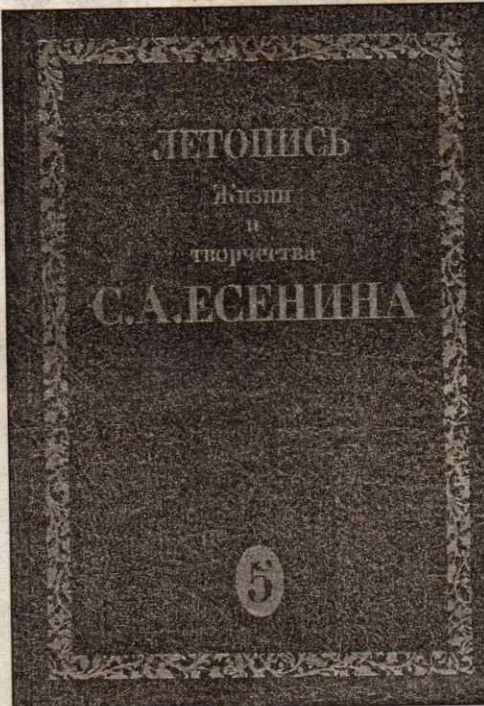
2005-ci ildə A.N.Zaxarovun redaktorluğu ilə (2004-cü il martın 5-də Y.L.Prokuşev dünyasını dəyişdi) çapdan çıxan 2-ci cild 1917-1920-ci illəri əhatə edir. 1917-ci ildə dalbadal 2 inqilabın baş verməsi nəticəsində həmin dövrdə mətbuatda dərc olunan materialların, o cümlədən Yeseninlə bağlı materialların əldə edilməsində ciddi çətinliklərə baxmayaraq, yaradıcı heyət həmin dövrün tam mənzərəsini yaratmağa müvəffəq olmuşdur.

1921-1923-cü illər Yesenin həyat və yaradıcılığında mühüm yer tutur. Bu illərdə o, xarici ölkələrə səfər edir, özünün yazdığı kimi, İspaniyadan başqa bütün Avropanı, Amerikanı dolaşır, bir neçə iri həcmli əsərlər üzərində işləyir, onun şəxsi həyatında da xeyli ciddi dəyişikliklər baş verir. Bütün bunların təfsilatı ilə verilməsi zərurətindən 3-cü cild 2 kitabdan ibarət dərc olunur. 1921-ci ildən 1922-ci il may ayının 10-na qədər olan dövrü əhatə edən 1-ci kitab 2005-ci ildə, 10 may 1922-ci ildən 2 avqust 1923-cü ilə qədər olan dövrü əhatə edən 2-ci kitab isə 2008-ci ildə işiq üzü görür. Hər iki kitab A.N.Zaxarovun redaktorluğu ilə nəşr olunur.

4-cü cild 3 avqust 1923-cü ildən 1924-cü ilin sonuna qədər olan dövrü əhatə edir. Bu cild əvvəlki cildlərin tərtibində fəal iştirak etmiş, bütün cildlərin redaksiya heyətinin üzvü olmuş N.İ. Şubnikova-Qusevanın redaktorluğu ilə nəşr edilmişdir. Bu cildə uyğun dövrdə Yesenin həyat və yaradıcılığında baş verən mühüm hadisələr bütün təfsilatı ilə izlənilir, bu dövrün kifayət qədər geniş öyrənilməsinə baxmayaraq kitabda bir sıra yeni materiallar 4-cü cildə Yesenin Qafqaz, o cümlədən 1924-cü ilin payızında Bakı səfərləri haqqında da maraqlı materiallar öz əksini tapanmışdır.

Bu günlərdə, çoxdan gözlənilən 5-ci cildin 1-ci kitabı işiq üzü gördü. N.İ. Şubnikova-

Qusevanın redaktorluğu ilə nəşr olunan bu kitab 1925-ci ilin lap başlanğıcından dekabr ayının 23-nə qədər olan bir dövrü əhatə edir. Kitabda Yesenin həyat və yaradıcılığının son ilini əhatə edən bütün materiallar çox dəqiqliklə və xronoloji ardıcılıqla verilmiş, üstəlik, «əlavələr» hissəsində müxtəlif mənbələrdən - dövlət və çoxsaylı şəxsi arxivlərdən, muzeylərdən əldə edilən maraqlı, unikal şəkillər, avtoqraflar, digər müxtəlif sənədlər yer almışdır. Zəngin materiallarla dolu «əlavələr», faktik olaraq, ondan əvvəl verilmiş məlumatlar silsiləsini canlı

şəkildə tamamlayıb, kitabın bir elmi mənbə kimi dəyərini göstərməklə yanaşı, onun sanki bir bədii əsər kimi oxunmasını təmin edir. Ümumiyyətlə, deyilən bu fikri çapdan çıxmış bütün cildlərə aid etmək olar.

Bu kitab Azərbaycan yeseninşünərləri üçün xüsusilə gözlənilən idi. Bu dövr özində Yesenin 2 dəfə Bakıda olmuş (30 mart -

25 may; 28 iyul - 3 sentyabr), onun iştirakı ilə çoxsaylı tədbirlər, poeziya gecələri keçirilmiş, Bakı mətbuatında onun şeirləri dərc olunmuş, yaradıcılığı ilə bağlı materiallar verilmişdir. Yesenin Bakıda tanınmış Azərbaycan xanəndəsi Cabbar Qaryağdıoğlu ilə görüşmüş, onu «Şərq musiqisinin peyğəmbəri» adlandırmışdır. Bu, böyük bir şairin yalnız böyük bir xanəndəyə deyil, ümumilikdə xalqımızın böyük musiqi mədəniyyətinə verdiyi böyük bir qiymət idi. Adı çəkilən kitabda bu məsələlər haqqında, ümumilikdə Yesenin yaradıcılığında xüsusi yer tutan, öz məhsuldarlığı ilə seçilən, şairin özünün doğmalarıyla «Mən Bakı və bakılılar olmadan uzun müddət yaşaya bilmirəm» deyərək səciyyələndirdiyi «Bakı dövrü» haqqında çox vacib, maraqlı məlumatlar, sənədlər də yer almış, şairin Bakı həyatı və Bakı yaradıcılığı günbəgün izlənmiş, dəqiq ardıcılıqla təsvir edilmişdir.

Kitabı diqqətlə oxuduqdan sonra, əminliklə deyə bilərik ki, kitabın tərtibçiləri üzrlərinə götürdükleri işin böyük məsuliyyətini anlayaraq, çox ciddi iş aparmış, müəyyən olunmuş dövrdə Yesenin həyat və yaradıcılığının dəqiq təqvim xəritəsini ardıcılıqla, tam təfsilatı ilə müəyyənləşdirməyə nail olmuşlar. Heç bir şübhəsiz, çox da böyük sayda olmayan, lakin kifayət qədər inadkar, əzmkar, əməksevər bir kollektivin ərəşəyə gətirdiyi bu əsər Yesenin yaradıcılığı ilə məşğul olanlara, yeseninşünəslərə, yeseninşünəvlərə çox dəyərli, qiymətli bir hədiyyədir. Bu münasibətlə, layihənin həyata keçirilməsində əməyi olan hər kəsə - kitabın redaktoruna, redaksiya heyətinə, texniki işçilərə, müxtəlif ölkələrdən Yeseninlə bağlı unikal materialların əldə edilməsi işində fəal iştirak edən, bu yolda can yandıran bütün insanlara yeseninşünəvlər adından, o cümlədən Azərbaycan yeseninşünəvləri adından dərin təşəkkür edirəm.

Fürsətdən istifadə edib yenidən çapdan çıxmış 5-ci cildi dərhal mənə göndərən, M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutu Yesenin Qrupunun elmi katibi, dostum Maksim Skoroxodova öz minnətdarlığımı bildirirəm.

2014

GÖZƏLLİK SƏNİN DÖRD YANINDADIR Demək, güc və ilham mənbəyi də uzaqda deyil

Müsaibimiz tanınmış şair, publisist, «Kredo» qəzetinin baş redaktoru Əli Rza Xələflidir.

- Əli Rza müəllim, fürsət düşmüşkən sizi 60 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirəm. Sizə sağlam bədənlə, sağlam ruh və bol-bol yaradıcılıq uğurları arzu edirəm. Yubiley necə keçdi?

- Səmimi təbrikə görə çox sağ ol. Ancaq düşünürəm ki, insanı hər hansı bir uğura görə təbrik etmək daha üstündür. Söhbət yazıçıdan, qələm adamından, sənətkardan gedirsə, onun hər hansı bir əsərinin, yeni kitabının işiq üzü görməsi münasibətilə təbrik etmək onu qazandıqı uğura görə təqdir etmək deməkdir. Biz «uğur» özü qazadır. Qazanc o vaxt fərəh və sevinc gətirir ki, ona zəhmət sərf edəsən. Çəkdiyən zəhmət səni mənən böyüdü, ruhunu gücləndirdi, varlığını mənəvi uralıq gətirə. Bax bu zaman «qazandıqım uğur» ifadəsi yerinə düşür. Son vaxtlar daha çox dəbdədir (elə əvvəllər də), hər kəsi ad gününü, yubileyini münasibətilə təbrik eləyir, bunu şəxsin həyatında əlamətdar hadisə kimi qiymətləndirirlər. Biz stress dövründə yaşayırıq. Bu dövrün əsas keyfiyyəti stresslə xarakterizə olunur. Demək, yaşaya bilməyin özü də asan başa gəlmir. Bu mənada, 60 il yaşaya bilmək nəyin bahasına başa gəlir? Ən düzgününü hər şəxsin özü deyə bilər. Və mən də 60 illik yubileyi həyatımda böyük bayram kimi dəyərləndirirəm. Bayramlarda insanların mənəvi yaxınlığı, doğmaları daha çox üzə çıxır. Gənc tədqiqatçı, yazıçı, bir sözlə, istedadlı yazarın təbriki mənim üçün daha çox qiymətlidir. Çünki onun simasında ömrümün davamını görürəm. Özü də ilk qələm təcrübələrini mənim yanımda keçmiş gəncdən - müəyyən mənada, yetirməmdən

doğmalarıyla süslənmiş təbrikləri eşitmək mənim üçün daha qiymətlidir.

- Əmək fəaliyyətinizə müəllimlikdən başlamısınız. Bu yöndəki fəaliyyətinizə görə qısa zaman kəsiyində pedaqoji aləmdə çox böyük ad sayılan «Qabaqcıl maarif xadimi» fəxri adına layiq görülmüşsünüz. Müəllim işləyən hər iki valideynimdən bunun çox böyük uğur olduğunu öyrənmişəm. Mümkünsə bir neçə kəlmə bu barədə.

- Mən pedaqoji institut bitirmişəm. 70-ci illərin ortalarında təyinatla bizim Cəbrayıl rayonuna göndərilmişəm. İxtisasıma uyğun olaraq müəllimlik fəaliyyətinə başladım. Filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə - o vaxt buna qırmızı diplom deyirdilər - bitirdim. Mənə elə həmin il aspiranturaya qayıtmaq üçün zəmanət də vermişdilər. Ancaq həyat insana zillətlə dolu elə proqramlar dikte edir ki, onun labirintlərindən çıxmaq üçün on illərlə vaxt lazım olur. Mən zəmanətin arxasınca gəldim. Mənə çox doğma olan müəllimlərimdən birinin ixtiyarında olan zəmanəti on beş günə də ala bilmədim. Məktəbdən işə comisi üç gün vaxt vermişdilər. Geriyə qayıtdım, özü də küskünlüklə. Hətta yanvar müşavirəsində adımla çoxlu dərslər buraxmış müəllim kimi az qala mürəzəyə də salacaqdılar. Bunun nə demək olduğunu o dövrün adamları yaxşı bilir. Bir aylıq əmək haqqımdan keçmək şərti ilə müxtəlif növ cəzələrdən yaxamı qurtardım. Beş illik müəllimlik fəaliyyəti mənim üçün sözün həqiqi mənasında döyüş və mübarizə illəri idi. Yenilikləri, təfəkkürdə inqilabı az qala həyatım bahasına ətrafımdakılara dikte edirdim. Əsl faciə qəhrəmanı idim. Məktəb direktorları, tədris işləri üzrə müavinlər həd-

siz dərəcədə savadsız və küt idilər. Ümumi axında onların münasibətləri daha çox təqdir olunurdu. Axı pedaqoq yox, məmur cildində görünən bu adamların arxasında o vaxtın rejimi dayanırdı. Təhsil şöbəsi, rayon partiya komitəsinin müvafiq şöbələri son nəticədə katiblər - bütün bunlar zərərli şəkildə bir-birinə bağlı bir sistem idi. Əlbəttə, mən çox sonralar başa düşdüm ki, bütövlükdə cəmiyyətin mənəvi siması dəyişməli imiş. Ancaq buna baxmayaraq, tək-tək mənə təqdir edən adamlar da vardı. Bütün rayon üzrə nəinki şagirdlər, hətta müvafiq ixtisas üzrə müəllimlər belə sərbəst şəkildə inşa yaza bilmirdilər. Və mən bunu cəsarətlə deyirəm ki, bütün respublikada belə idi. İnşa yazılar müxtəlif yollarla dəyişdirilə-dəyişdirilə, tək-tək müəllimlərin sayəsində işlənir və şəbəkə şəklində yayılırdı... nəticə də göz qabağında idi. Ancaq mənim şagirdlərim inşa yaza bilirdilər və elə buna görə də ayrı-ayrı, sözün həqiqi mənasında zıyalı müəllimlərin, daha yuxarı pillədə olan, sözü keçər şəxslərin sayəsində mənim «inqilabımın» təqdir olunması «Qabaqcıl maarif xadimi» fəxri adı ilə nəticələndi. Bu adın bir döz nişanı da vardı və elə indi də həmin adı tədqiq edən vəsiqəni və döz nişanını da saxlayıram. Etiraf etmək ki, rayon və respublika mətbuatında dərc olunan məqalələrim də az əhəmiyyətli kəsb etmirdi.

- Hörmətli tənqidçimiz Vaqif Yusifli sizi «dörd şairi» adlandırır. Zənnimcə Vaqif müəllim haqlıdır. Həmişə sizi dərin düşüncələrə dalmış görürəm. Bu, nə ilə bağlıdır? Nədir sizi kədərləndirən, yaşdılarınıza nisbətən daha tez qocalan?

- «Dörd şairi»...başqalarını deyə bilmərəm, ancaq özüm üçün bunu sənətkarın mənəvi mühiti və tənqidçi arasında bir anlaşma kimi başa düşürəm. Yəni konkret birinci olaraq həmin ifadəni işlətmis tənqidçi Vaqif Yusiflinin mənim yaradıcılığım üçün əsas stimül olan dərindən mahiyyətini düzgün başa düşdüyü və birinci olaraq başa düşdüyü və eyni zamanda, bir sənətkarın yaradıcılığında əsas aparıcı xəttin şəxsi kədər yox, ümumdünya insanının kədəri olduğunu təqdir etməsidir. V.Yusiflinin ədəbi sərraflığına heç kimin şübhəsi ola bilməz. Müəyyən narazılıqlar ola bilər.

(Davamı 3-cü səhifədə)